

hjælpsindsatsen, vil denne blive legitimerende og illusionskabende i dobbelt forstand: den vil sløre indsigten i de individuelle retsproblemers almene karakter og baggrund, og den vil bidrage til opfattelsen af de offentlige foranstaltninger som neutrale og »gode« i forhold til retlige og sociale konflikter.

Dette må få konsekvenser for udformningen af en retshjælpsordning – også hvor der sættes ind over for de individuelle konflikter. Det må for det første være fundamentalt, at den juridiske bistand ydes af instanser og personer, som er *uafhængige* af statslige og kommunale myndigheder, samt magtfulde private virksomheder, såvel funktionelt som ansættelses- og bevillingsmæssigt. For det andet må de økonomiske vilkår for bistanden være sådan, at den bliver *engageret* og *specialiseret* i forhold til retshjælpsklienternes situation og behov. Et tredje krav må være, at der skabes bedre sammenhæng mellem de forskellige former for og faser af juridisk bistand i retshjælpsagerne. (Her tænkes specielt på, at ordningen må sikre bistand i fuldt omfang ved overgang fra ren rådgivning til partsrepræsentation og videre til eventuel processkridt). Alle de nævnte hensyn taler for, at rammerne for advokatretshjælp ændres, således at de advokater, der ønsker at engagere sig i retshjælpsklienters sager, får rimeligere betingelser for dette; vi ser således ikke nogen nødvendig modsætning mellem advokaters og selvstændige retshjælpskonto-

ners aktiviteter og interesser i forhold til den statslige retshjælpspolitik, men opfatter det som et spørgsmål om en gensidig udviklingsproces mellem de to retshjælpsformer.

En fjerde konsekvens for retshjælpens udformning må være, at bistanden i individuelle sager kan føres videre i en *retspolitisk indsats*. Virkningerne af forbruger- og anden regulering må vurderes og erfaringerne meldes tilbage til lovgivningsmagten, og om fornødent må en engageret retshjælpsindsats følges op af retspolitiske initiativer.

Også for en forbedret og udbygget retshjælp vil det være væsentligt at fastholde og udvikle nogle principper og perspektiver for en indsats til gavn for ressourcetsvage dele af befolkningen, således hvilke behovstyper aktiviteten bør rettes imod, f.eks. i form af *kollektiv retshjælp*, hvor bistanden knyttes til konflikternes udspring. Endvidere vil det være vigtigt, at bistanden ikke får karakter af umyndiggørende konflikttveri, men udøves solidarisk med konflikstens svage part med henblik på øgning af dennes ressourcer til at varetage sine interesser.

I et sådant perspektiv vil udbygget og mere kvalificeret bistand til disse befolkningslag kunne medvirke til at afmystificere deres forhold til retssystemet og samtidig bidrage til ændringer i juristprofessionen, dens traditionelle rolle og dens tilknytning til andre samfundsmæssige lag og interesser.